

УДК: 159.942.2-057.87

Светлана Вадимовна Мельникова,
кандидат медицинских наук, доцент кафедры практической психологии,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького,
вул. Леніна, 20, м. Мелітополь, Україна

ИЗУЧЕНИЕ УРОВНЯ ТРЕВОЖНОСТИ, ФРУСТРИРОВАННОСТИ, АГРЕССИВНОСТИ И РИГИДНОСТИ В СОЦИАЛЬНОЙ ГРУППЕ «СТУДЕНТЫ-ПСИХОЛОГИ»

Проведено скринингове дослідження показателів рівня тривожності, фрустрованості, агресивності та ригідності у 88 студентів-психологів 18-47 років. Виявлено високий рівень тривожності, середній рівень фрустрованості та агресивності, що свідчить про вплив на психоемоційний стан студентів складних психосоціальних та економічних умов в нашій країні. Виявлений низький рівень ригідності показує, що дана група досліджуваних здатна до адаптації в сучасних умовах. Детальний аналіз дослідження виявив, що подавляюче більшість студентів-психологів не відчуває в собі впевненості, вважає себе мнительними, в складних життєвих ситуаціях відчуває себе незахищеними. Виявлені позитивні тенденції в психоемоційному стані студентів-психологів. Так, більше половини студентів ведуть боротьбу з труднощами, а складні життєві обставини оказують на них педагогічний вплив.

Ключевые слова: психическое здоровье молодежи, социальная группа «студенты-психологи», тревожность, фрустрированность, агрессивность, ригидность

В современном обществе особую актуальность приобретает проблема физического и психического здоровья молодежи.

По определению Б. Удовиченко [13], молодежь является преемниками государственных традиций, норм культуры и морали при благоприятных условиях именно молодежь может быть одной из наиболее активных социальных групп. Эта группа населения выполняет важную роль в процессах экономического, социально-политического и духовно-культурного развития любого государства и общества. Но в настоящее время финансово-экономический кризис, начавшийся в 2008 году, актуализировал проблемы жизнедеятельности молодежи в Украине [1, с. 3-11; 5, с. 101-107].

В первую очередь это затронуло вопросы физического и психического здоровья молодого поколения, в особенности студентов.

Так, материалы коллегии МОНУ [3] свидетельствуют, что в Украине только 4% выпускников образовательных учреждений можно назвать практически здоровыми. Среди студентов к моменту получения высшего образования, здоровыми остаются только 6,0%, около 45,0 – 50,0% выпускников имеют морфофункциональные отклонения, а 40,0 – 60,0% – хронические заболевания. От 20,0 до 60,0% студентов приобретают за годы обучения в университете нарушения 2 – 5 систем организма.

Е. В. Даев и соавторы [4, с. 418-420] в своей работе отмечают, что воздействие экологических, политических и социально-экономических факторов негативно влияют на здоровье молодежи. Регуляторные изменения касаются нарушения режима работы целой сети генов, вследствие чего развиваются различные

физиологические изменения, характерные для стрессового состояния организма. Одним из эффектов таких модификаций является появление структурных нарушений хромосомного аппарата клеток-мишеней у лиц молодого возраста.

Актуальность данной работы определена тем, что особую важность для здоровья будущих специалистов имеет психологическое состояние, которое оказывает огромное влияние на развитие соматических заболеваний [14, с. 73-78].

Анализ последних публикаций. Вопросы здоровья и психологических показателей в группе «студенческая молодежь» освещены в работах А. В. Антонова, Т. Н. Власовой, С. С. Гречишкиной, Н. А. Дорофеевой, Т. Н. Запорожец, Г. Н. Казантиповой, Т. Г. Кириллова, Л. Н. Кобыльнич, Л. Д. Коровиной, А. А. Кузьмина, Н. В. Литвиненко, Т. Г. Петровой, Л. Ф. Трохимчук. Авторы изучали процессы адаптации студентов к обучению в ВУЗе и к информационным учебным нагрузкам, регуляторно-адаптивные возможности сердечно-сосудистой системы студентов, состояние здоровья и психоемоциональный статус этой группы.

В исследованиях Г. С. Никифорова и соавторов [10, с. 28-29], а также А. К. Марковой [6, с. 282] показано, что огромные психоемоциональные нагрузки сопровождают профессиональную деятельность практических психологов. Известно, что представители этой профессии работают в дефиците времени, с повышенной ответственностью, обеспокоенностью о последствиях возможных своих ошибочных действий и страхом совершить ошибку в своей работе [10, с. 28-29]. При неблагоприятной психосоциальной и экономической обстановке в стране стресс-факторы

способны к кумуляции, что в дальнейшем может сказываться на психоэмоциональном состоянии студентов-психологов.

Так, А. В. Бочелюк [2, с. 139-140] и С. А. Черкасова [15, с. 452-462] в своих работах выделяют понятие «психологическая готовность к будущей профессии». А результаты исследований в группе студенческой молодежи показали, что 18% студентов-психологов пятого курса обладают низким уровнем социального интеллекта и эмпатии, не способны прогнозировать реакции в различных обстоятельствах [15, с. 452-462].

Проведенные собственные исследования здоровья и психоэмоционального статуса студенческой молодежи выявили высокий уровень заболеваний желудочно-кишечного тракта [7, с. 85-88] и психосоциального стресса, наличие значительного количества фрустраторов в жизнедеятельности современных студентов [8, с. 158-160].

Поэтому **целью** нашего исследования явилось изучение психологических показателей у студентов-психологов.

Объекты и методы исследования. Нами было проведено скрининговое исследование показателей уровня тревожности, фрустрированности, агрессивности и ригидности по методике Г. Айзенка у 88 студентов-психологов Мелитопольского государственного педагогического университета им. Б. Хмельницкого (г. Мелитополь) в возрасте от 18 до 47 лет, из них 76 девушек и 12 юношей [11, с. 482-484]. Исследования проводились с учетом циркадианных ритмов (первая половина дня) и в межсессионный период. В связи с малым количеством обследованных лиц мужского пола обработка результатов исследования проводилась без учета гендера.

Данное исследование проведено в соответствии с планом научно-исследовательской работы кафедры практической психологии Мелитопольского государственного педагогического университета им. Б. Хмельницкого, г. Мелитополь «Психологічні засади гармонізації освітнього простору: проектування, моделювання та експертизи здоров'язберігаючого професійного зростання майбутніх фахівців», номер государственной регистрации: 01120000519.

Обработка полученных результатов проводилась с использованием пакета компьютерных статистических программ IBM SPSS.19.0 [9, с. 164-165].

Результаты и обсуждение. Сбор анамнеза и предварительная беседа со студентами-психологами показали, что 76,0% студентов испытывают психоэмоциональное напряжение, 81,0% отмечают колебания настроения в негативную сторону, 86,0% не удовлетворены обстановкой в государстве и собственным материальным положением.

Результаты исследований по определению уровня тревожности, фрустрированности, агрессивности и ригидности в социальной группе «студенты-психологи» показали, что уровень тревожности в ис-

следуемой группе составил 17,0 баллов, что свидетельствует о высоком уровне этого показателя. Данный фактор является объективным показателем не только психоэмоционального состояния студентов, но и характеристикой кризисного положения в стране. Уровень фрустрированности в обследованной группе составил 14,0 баллов, что является средним показателем и свидетельствует о негативном влиянии внешних факторов на психоэмоциональное состояние студентов-психологов. В частности, уровень данного показателя свидетельствует о беспокойстве студентов о своем материальном положении и будущем трудоустройстве по специальности. Уровень агрессивности в обследуемой группе составил 13,0 баллов, что является средним показателем. Полученный результат объясняется тем, что уровень агрессивности повышается в обществе с выраженными социальным напряжением и поляризацией экономического статуса у различных групп населения, что и показано в работе В. Ротенберга [12]. Выявлено, что уровень ригидности у студентов-психологов составил 7,0 баллов, что свидетельствует о практическом отсутствии ригидности в данной группе и способности студентов к адаптации в современных условиях.

Нами был проведен детальный анализ показателей ТФАР по вопросам методики. Результаты исследования показали, что не чувствуют в себе уверенности часто – 86,3% студентов, иногда – 13,7% обследованных, что свидетельствует о существующих в настоящее время сложных психосоциальных условиях на Украине. Выявлено, что часто краснеют из-за пустяка 76,4%, а иногда – 21,6% студентов. Это характерно для процессов преобладания симпатикотонического тонуса вегетативной нервной системы и отражает дисфункцию вегетативной нервной системы в данной группе исследуемых. Испытывают беспокойный сон часто – 81,6% и иногда – 15,4% студентов, что указывает на нарушение процессов возбуждения и торможения центральной нервной системы и свидетельствует об практическом отсутствии полноценного отдыха в ночное время.

Лабильность нервной системы по вопросу «Легко ли Вы впадаете в уныние?» выявлена с показателем часто у 17,4% студентов и иногда – у 67,3% обследованных. Также о неустойчивости психических функций свидетельствуют ответы на вопросы «Беспокоюсь о только воображаемых еще неприятностях» и «Меня пугают трудности» – 46,7% и 84,6% студентов соответственно с показателями «часто». А вопрос «Меня легко рассердить» выявил 43,0% ответов часто и 48,6% иногда.

Выявлено, что любят копаться в своих недостатках 20,5% студентов – часто и 73,4% – иногда. Данный показатель может косвенно указывать на работу студентов-психологов над преодолением своих комплексов и недостатков характера.

Результаты исследования показали, что студенты-психологи имеют достаточно твердую точку зре-

ния для своего возраста – легко чем-либо убедить всего 11,8% респондентов.

Считают себя мнительными часто – 28,9% и иногда – 65,8% студентов, что в данной политической и социальной обстановке является естественным. Нетерпеливы и с трудом переносят ожидание часто – 67,3% и иногда – 24,5% студентов-психологов. Считают, что нередко кажутся безвыходными положения, из которых все-таки можно найти выход, часто – 41,6% и иногда – 43,8% студентов. Это свидетельствует о том, что в настоящее время данная группа обследуемых испытывает действие многочисленных фрустраторов, и это было выявлено нами в предыдущем исследовании [8, с. 158-160].

Также выявлено, что в настоящее время сильно расстраивают различные неприятности часто – 38,4% и иногда – 45,9% студентов-психологов.

Анализ результатов показал, что сложные жизненные обстоятельства оказывают значительное влияние на формирование личности студентов, так, 76,3% студентов-психологов считают, что несчастья и неудачи их учат, т. е. оказывают педагогическое влияние. «Опускают руки» в сложных жизненных ситуациях всего 9,6% студентов, а 69,6% ведут борьбу с трудностями.

В сложных жизненных ситуациях чувствуют себя беззащитными часто – 24,8% и иногда – 31,4% студентов-психологов. Испытывают состояния отчаяния часто – 28,9% и иногда – 56,8% обследованных, а также чувствуют растерянность перед трудностями часто – 31,4% и иногда – 56,0% студентов-психологов, что объясняется значительным количеством фрустраторов на данном этапе развития нашего общества.

Выявлено, что обследованные все-таки продолжают оставаться в глубине души детьми и хотят, чтобы в трудные минуты их пожалели. На это указали часто – 22,9% и иногда – 48,2% студентов. Только 28,9% студентов чувствуют себя самодостаточными и не нуждаются в утешениях.

Адекватно оценивают свои характерологические особенности 89,8% студентов. Так, считают недостатки своего характера неисправимыми часто 20,4% и иногда – 69,4% студентов, оставляют за собой последнее слово часто 19,5% и иногда – 74,4% студен-

тов, нередко в разговоре перебивают собеседника часто – 16,8% и иногда – 53,0% студентов. Выявлено, что любят делать замечания другим часто – 15,4% и иногда – 64,8% студентов, а хотят быть авторитетом для других людей часто – 66,3%, иногда – 25,4% студентов.

Результаты исследования выявили стремление студентов к достижению поставленных целей, так, не довольствуются малым, а хотят наибольших результатов часто – 86,4%, иногда – 7,8% обследованных, и предпочитают больше руководить, чем подчиняться часто – 37,7% и иногда – 41,5% студентов.

Считают, что имеют отрицательные черты характера и могут быть мстительны часто – 8,4% и иногда – 64,2% студентов. Трудно в чем-либо переубедить часто – 26,2% и иногда – 38,9% студентов. Выявлено, что не всегда коммуникативные свойства у данной группы обследованных являются положительными. Так, считают, что нелегко сблизиться с людьми часто – 15,5% и иногда – 28,9% студентов, а проявляют упрямство часто – 25,2% и иногда – 39,9% студентов.

Выводы. Таким образом, проведенные нами исследования показали, что в социальной группе «студенты-психологи» выявлен высокий уровень тревожности, средний уровень фрустрированности и агрессивности, что свидетельствует о влиянии на психоэмоциональное состояние студентов сложных психосоциальных и экономических условий в нашей стране. Выявленный низкий уровень ригидности показывает, что данная группа обследуемых способна к адаптации в современных условиях. Детальный анализ исследования выявил, что подавляющее большинство студентов-психологов не чувствует в себе уверенности, считают себя мнительными, в сложных жизненных ситуациях чувствуют себя беззащитными.

Выявлены положительные тенденции в психоэмоциональном состоянии студентов-психологов. Так, более половины студентов ведут борьбу с трудностями, а сложные жизненные обстоятельства оказывают на них педагогическое влияние.

Перспективы дальнейших исследований. Учитывая, что в данной работе выявлено значительное количество студентов-психологов с нарушениями сна, в дальнейшем планируется изучение сна как психофизиологического показателя в исследуемой группе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Афонін Е., Мартинов А. Соціально-психологічний чинник трансформації і соціально-структурна кризового суспільства / Е. Афонін, А. Мартинов // Соціальна психологія. – 2007. – №1 (21). – С. 3-11
2. Бочелюк В. Психологічна готовність до професійної діяльності / В. Бочелюк // Інституціональні перетворення в суспільстві: світовий досвід і українська реальність : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Мелітополь, 13-14 вересня 2013 р.). – за заг. ред. А.А. Ткача, М.М. Радевої.

– Мелітополь: МІДМУ «КПУ», 2013. – С. 139-140

3. Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи. – Матеріали колегії МОНУ від 21 березня 2008 р., протокол №3/1-4

4. Даев Е.В. О генетической опасности социальных стрессов / Е.В. Даев, А.В. Дукельская, Д.В. Безгачева, О.Е. Зубарева // Всероссийский форум «Пироговская хирургическая неделя» к 200-летию Н.И. Пирогова. – 2010. – СПб. – С. 418-420

5. Лановенко О.А. Социально-экономическое положение и потребность молодежи в специальных

социальных услугах в условиях промышленного города / О.А. Лановенко // Ученые записки ЗабГГПУ. – 2012. – №1. – С. 101-107

6. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М.: Международный гуманитарный фонд Знание, 1996. – 312 с.

7. Мельникова С.В. Скрининговое исследование уровня здоровья студентов-педагогов / II науковий осінній читання. Частина 2. – Міжнародна конференція, м.Київ, 26 жовтня 2013 р. – Центр наукових публікацій. – С. 85-88

8. Мельникова С.В. Причины социальной фрустрированности студенческой молодежи / С.В. Мельникова // Інституціональні перетворення в суспільстві: світовий досвід і українська реальність : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Мелітополь, 13-14 вересня 2013 р.). – за заг. ред. А.А. Ткача, М.М. Радевої. – Мелітополь: МІДМУ «КПУ», 2013. – С. 158-160

9. Наследов А.Д. Математические методы психологического исследования. Анализ и интерпретация данных / А.Д. Наследов. – Учебное пособие [2-е изд., испр. и доп.]. – СПб.: Речь, 2006. – 392 с.

10. Никифоров Г.С. Психология профессиональ-

ного здоровья. Учебное пособие / Под ред. проф. Г.С. Никифорова. – СПб.: Речь, 2006. – 480 с.

11. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: учебное пособие / Д.Я. Райгородский. – Самара: Издательский дом БАХРАХ. – М., 2000. – 672 с.

12. Ротенберг В. Психологические аспекты агрессивности / В. Ротенберг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://rjews.net/v_rotenberg/agressivnost.html#.VU-h6I7tnZE

13. Удовиченко Б. Проблемы молодежи в Украине и возможные пути их решения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://myslitel.org.ua/wp-content/uploads/2012/03/Myislitel_06-iyun-2011.pdf (газета) или <http://h.ua/story/268395/>

14. Филатова Е.Г. Тревога в общесоматической практике / Е.Г. Филатова // Терапевтический архив. – 2007. – №5. – С. 73-78

15. Черкасова С.А. Формирование психолого-педагогической готовности студентов-психологов в системе инклюзивного образования / С.А. Черкасова // Известия Тульского госуд. ун-та. Гуманитарные науки. – 2012. – №1. – С. 452-462

ЛИТЕРАТУРА

1. Afonin, E., & Martynov, A. (2007). Sotsialno-psykholohichniy chynnnyk transformatsii i sotsialna struktura kryzovoho suspilstva [Social and psychological factor of transforming and societal structure of crisis society]. *Sotsialna psykholohiia – Social psychology, 1 (21), 3-11* [in Ukrainian].

2. Bochelyuk, V. (2013). *Psykhologichna hotovnist do profesiinoi diialnosti [Psychological readiness for professional activity]*. Melitopol: MIDMU «KPU» [in Ukrainian].

3. *Vyshha osvita Ukrainy – yevropeyskyi vymir: stan, problemy, perspektyvy [Higher education in Ukraine – European dimension: state, problems and prospects]* (2008). [in Ukrainian].

4. Daev, E.V., Dukelskaya, A.B., Bezgacheva, D.V., Zubareva, O.E., (2010). O geneticheskoy opasnosti sotsialnykh stressov [About the genetic danger of social stresses]. *Vserossiyskiy forum «Pirogovskaya hirurgicheskaya nedelya» k 200-letiyu N.I. Pirogova – All-Russian Forum "Pirogovskaya surgical Week" for the 200th anniversary of N.I. Pirogov.* (pp. 418-420). Saint Petersburg [in Russian].

5. Lanovenko, O.A., (2012). Sotsialno-ekonomicheskoe polozhenie i potrebnost molodezhi v spetsialnykh sotsialnykh uslugakh v usloviyakh promyshlennogo goroda [Socio-economic situation and youth's need in special social services in industrial city]. *Uchenye zapiski ZabGGPU – Scientific notes ZabGGPU, 1, 101-107* [in Russian].

6. Markova, A.K. (1996). *Psikhologiya professionalizma [Psychology of professionalism]*. Moscow: Mezhdunarodnyy gumanitarnyy fond Znanie [in Russian].

7. Melnikova, S.V. (2013). Skrinningovoe issledovanie urovnya zdorovya studentov-pedagogov [Screening re-

search of the health level of students-educators]. *Mizhnarodna konferentsiia – International conference, 2, 85-88* [in Russian].

8. Melnikova, S.V. (2013). Prichiny socialnoy frustrirovannosti studencheskoy molodezhi [The reasons for social frustration of college students]. Tkach, A.A., Radeva, M.M. (Eds.). *Institutsionalni peretvorenniya v suspilstvi: svitovyi dosvid i ukrainska realnist – Institution changes in society: world experience and Ukrainian reality (pp. 158-160)*. Melitopol: MIDMU «KPU» [in Ukrainian].

9. Nasledov, A.D., (2006). *Matematicheskie metody psikhologicheskogo issledovaniya. Analiz i interpretaciya dannykh [Mathematical methods of psychological research. Analysis and interpretation of data]*. Saint Petersburg: Rech [in Russian].

10. Nikiforov, G.S. (2006). *Psikhologiya professionalnogo zdoroviya. Uchebnoe posobie [Professional health psychology. Tutorial]*. Saint Petersburg: Rech [in Russian].

11. Raigorodskiy, D.Ya. (2000). *Prakticheskaya psikhodiagnostika. Metodiki i testy: uchebnoe posobie [Practical psychodiagnostics. Procedures and tests: tutorial]*. Samara: Izdatelskiy dom BAXRAX [in Russian].

12. Rotenberg, V. Psikhologicheskie aspekty agressivnosti [Psychological aspects of aggressiveness]. *Retrieved from: http://rjews.net/v_rotenberg/agressivnost.html#.vu-h6i7tnze* [in Russian].

13. Udovichenko, B. Problemy molodezhi v Ukraine i vozmozhnye puti ikh resheniya [The problems of youth in Ukraine and possible ways of their solution]. *Retrieved from: http://myslitel.org.ua/wp-content/uploads/2012/03/Myislitel_06-iyun-2011.pdf (gazeta) ili http://h.ua/story/268395/* [in Russian].

14. Filatova, E.G. (2007). Trevoga v obshhesomaticheskoy praktike [Anxiety in somatic practice]. *Terapevticheskiy arkhiv – Therapeutic archive*, 5, 73-78 [in Russian].

15. Cherkasova, S.A. (2012). Formirovanie psikhologo-pedagogicheskoy gotovnosti studentov-psikhologov v

sisteme inklyuzivnogo obrazovaniya [Formation of psychopedagogical preparedness of students-psychologists in the system of inclusive education]. *Izvestiya Tul'skogo gosud. un-ta. Gumanitarnye nauki – News of the Tula State University. Humanities*, 1, 452-462 [in Russian].

Світлана Вадимівна Мельнікова,

*кандидат медичних наук, доцент кафедри практичної психології,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького,
вул. Леніна, 20, м. Мелітополь, Україна*

ВИВЧЕННЯ РІВНЯ ТРИВОЖНОСТІ, ФРУСТРОВАНOSTІ, АГРЕСИВНОСТІ ТА РИГІДНОСТІ В СОЦІАЛЬНІЙ ГРУПІ «СТУДЕНТИ-ПСИХОЛОГИ»

У сучасному суспільстві особливу актуальність набуває проблема фізичного та психічного здоров'я молоді. Нині фінансово-економічна криза актуалізувала проблеми життєдіяльності молоді в Україні. В першу чергу це порушило питання фізичного та психічного здоров'я молодого покоління, особливо студентів. Актуальність цієї роботи визначена тим, що особливу важливість для здоров'я майбутніх фахівців має психологічний стан, який має величезний вплив на розвиток соматичних захворювань. Автором було проведено скринінгове дослідження показників рівня тривожності, фрустрованості, агресивності та ригідності у 88 студентів-психологів Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Б. Хмельницького (м. Мелітополь) у віці від 18 до 47 років (з них 76 дівчат і 12 юнаків) за методикою Г. Айзенка. Експеримент проводився з урахуванням циркадних ритмів (перша половина дня) і в міжсесійний період. У зв'язку з малою кількістю обстежених осіб чоловічої статі, обробка результатів дослідження проводилася без урахування гендера. Збір анамнезу та попередня бесіда зі студентами-психологами показали, що дві третини студентів відчувають психоемоційну напругу, відмічають коливання настрою в негативну сторону, не задоволені обстановкою в державі та власним матеріальним становищем. Виявлений високий рівень тривожності, середній рівень фрустрованості та агресивності, що свідчить про вплив на психоемоційний стан студентів складних психосоціальних і економічних умов у нашій країні. Виявлений низький рівень ригідності показує, що ця група обстежуваних здатна до адаптації в сучасних умовах. Детальний аналіз дослідження виявив, що переважна більшість студентів-психологів не відчуває впевненості в собі, вважає себе недовірливими, в складних життєвих ситуаціях почуває себе беззахисними, третина студентів розгублена перед труднощами, у двох третин обстежених – симптоми дисфункції вегетативної нервової системи. Виявлено позитивні тенденції в психоемоційному стані студентів-психологів. Так, більше половини студентів ведуть боротьбу з труднощами, а складні життєві обставини мають на них педагогічний вплив.

Ключові слова: психічне здоров'я молоді, соціальна група «студенти-психологи», тривожність, фрустрованість, агресивність, ригідність

Svitlana Melnikova,

*PhD (Candidate of Medical Sciences),
Associate Professor, Department of Practical Psychology,
Melitopol Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University,
20, Lenina Str., Melitopol, Ukraine*

STUDY OF ANXIETY, FRUSTRATION, AGGRESSIVENESS AND RIGIDITY LEVEL IN “STUDENTS-PSYCHOLOGISTS” SOCIAL GROUP

The problem of physical and mental health of young people is especially relevant in modern society. Nowadays the financial and economic crisis has actualized the problems of youth's activities in Ukraine. First of all it brought up an issue of physical and mental health of the young generation, and especially students. The relevance of the article is determined by the importance of psychological state for future specialists' health, because it has a great influence on the development of somatic diseases. The screening research of indicators of anxiety, frustration, aggressiveness and rigidity level has been conducted among 88 students-psychologists of B. Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (Melitopol, Ukraine) aged from 18 to 47 years, including 76 women and 12 men, using H. Eysenck's method. The experiment has been carried out during the mid-examination period taking into consideration the circadian rhythms (a.m.). The author didn't take the gender aspect into account because the amount of surveyed male was too small. History taking and preinterview with the students-psychologists have shown that two-thirds of students were suffering from psycho-emotional stress, they noticed that their mood was worsening, they were not satisfied with the economic and social situation in the country and their own financial situation. There have been revealed the high level of anxiety, the average level of frustration and aggressiveness, indicating the impact on the psycho-emotional state of the students together with psycho-social and economic conditions in our country. Besides, the determined low level of rigidity demonstrates that

the group of surveyed students is capable to adapt to modern conditions. The detailed analysis of the research results has shown that the majority of the students-psychologists doesn't feel confident, consider themselves to be valetudinarian, they feel insecure and helpless in difficult life situations, one-third of the students are bewildered by the difficulties, two-thirds of the surveyed have symptoms of the autonomic nervous system dysfunction. But the author has revealed some positive tendencies in the psycho-emotional state of the surveyed students-psychologists. For example, more than half of them are struggling against the troubles, and they feel the educational influence of difficulties.

Keywords: mental health of young people, social group "students-psychologists", anxiety, frustration, aggression, rigidity.

Рецензент: доктор психологічних наук, професор О. М. Лозова

Подано до редакції 05.03.2015

УДК: 159.923+15.055.2+177.62

Ольга Олександрівна Мошковська,
аспірант кафедри теорії та методики практичної психології,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Фонтанська дорога, 4, м. Одеса, Україна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСНОВ ЖІНОЧОГО ФЛІРТУ

У статті уточнено розуміння психологічного змісту флірту. Систематизовано та узагальнено психологічні ознаки флірту, які представлені на трьох умовних рівнях: емоційно-гностичний, емоційно-експресивний та емоційно-комунікативний. З'ясовано, що проблема флірту є актуальною для сучасної психологічної науки в аспекті трьох парадигм: пізнання змісту флірту, розкриття можливості більш адекватного його формування та корекції в різних умовах жіночої діяльності, переосмислення соціалізації, значущої для даної особливості, виходячи з сучасних феміністичних поглядів.

Ключові слова: флірт, емоції, особистість, комунікація, атрактивність, привабливість, експресивність, гностичність та гра.

Актуальність проблеми. Динаміка сучасного життя вимагає від жінки вміння швидко зав'язувати нові знайомства, зберігати і зміцнювати їх, створюючи міцні ділові та особисті взаємини. Головним у системі засобів, спрямованих на досягнення цих цілей є спілкування. Комунікативна практика людини включає різноманітні форми і способи організації мови. Особливе місце серед них займає флірт.

Актуальність проблеми флірту в сучасній психології є доречною в кількох аспектах:

-по-перше, її пізнання поглиблює сучасне уявлення про психологічні особливості сучасної жінки;

-по-друге, недостатньо вивчена проблема флірту в психології розкриває можливість більш адекватного його використання формування та корекції в різних умовах жіночої діяльності;

-по-третє, дає можливість переосмислити соціальну значущість цієї особливості виходячи з різних сучасних феміністичних поглядів.

Враховуючи те, що феномен жіночого флірту недостатньо розкрито в сучасній психології, на першому етапі в своїй роботі поставимо за **мету**: уточнити понятійну основу поняття «флірт» та з'ясувати найбільш суттєві його ознаки.

Виходячи із аналізу доступної літератури [29],[35],[36,] та інші, можна стверджувати, що проблема флірту являється предметом аналізу дослідження письменників, істориків, філософів, культурологів та "Наука і освіта", №3, 2015

психологів. Узагальнюючи різні джерела можна відмітити, що першочергово флірт визначався різноманітними спеціалістами, як спосіб жіночої поведінки налаштований на привертання уваги у досягненні любовних цілей. Така тенденція практично збереглася до кінця ХХ століття. Після цього розпочався період коли різні фахівці [1], [8], [31] та інші, в своїх працях почали описувати флірт більш широко, не лише, як специфічну форму жіночої поведінки, орієнтовану на чоловіків у любовних відносинах, а також як спосіб завоювання довіри для вирішення чи досягнення, більшого кола своїх цілей. При цьому флірт став поведінковою дією не лише жінок, але і чоловіків. Що стосується специфіки досліджуваного явища в психології, то тут умовно можна виділити кілька тенденцій, які торкаються пізнання психологічної сутності змісту флірту та визначення його ознак [5], [12] та інші, розробки різноманітних психологічних, тренінгових технологій орієнтованих на його формування [15],[17], [24] та інші. У цьому аспекті слід відзначити праці в яких робляться спроби уточнити понятійну основу зазначеного феномену [23], [33], [34] та інші.

Аналіз цих та інших робіт показує, що одні автори [6],[9],[18] та інші, розуміють під фліртом легкову, любовну гру, залицяння, кокетування, нетривале захоплення, роман, другі [20], [26], [29], [31] та інші, його характеризують, як розвиток у собі та